

Uniwersytet Opolski
Instytut Nauk Pedagogicznych
Zakład Pracy Socjalnej

PRZEWODNIK TECHNICZNY
DO PISANIA PRAC DYPLOMOWYCH
(LICENCJACKICH I MAGISTERSKICH)

OPRACOWANIE:

Prof. nadzw. dr hab. Anna Weissbrot-Koziarska

Opole 2014

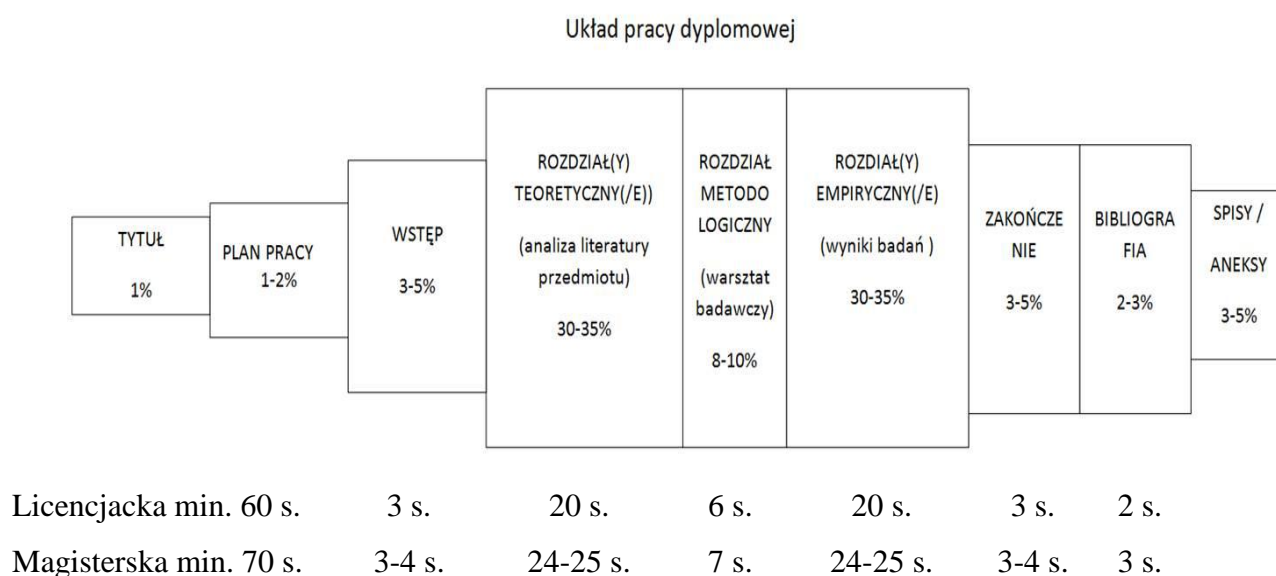
SPIS TREŚCI

1.	Uwagi wprowadzające	3
2.	Ogólna charakterystyka pracy	5
3.	Temat pracy	5
4.	Plan pracy	6
5.	Wstęp pracy	7
6.	Część teoretyczna pracy	7
7.	Część metodologiczna pracy	9
8.	Problemy badawcze	10
9.	Hipotezy badawcze	12
10.	Metody, techniki i narzędzia badań	13
11.	Organizacja i teren badań	15
12.	Część empiryczna	15
13.	Zakończenie i wnioski	15
14.	Bibliografia	16
15.	Spis tabel, wykresów, zdjęć	16
16.	Aneksy	16
17.	Skrótowe wskazówki dla autorów prac dyplomowych	16
18.	Końcowa ocena z pracy i egzaminu dyplomowego	18

UWAGI WPROWADZAJĄCE

Przygotowanie merytorycznego materiału i zaprezentowanie go w odpowiedniej formie w pracy licencjackiej nasyca wiele problemów, szczególnie studentom, którzy po raz pierwszy taką pracę dyplomową piszą. Co prawda w ostatnim czasie powstało i nadal powstaje wiele naukowych opracowań, które mają być drogowskazem przy pisaniu prac dyplomowych, ale jak pokazuje rzeczywistość studenci mimo to mają problem z praktycznym wykorzystaniem ich podczas pisania swojej pracy naukowej. Dlatego też niniejszy *Przewodnik* ma pomóc studentom kierunku Praca socjalna w przełożeniu zawilej dla nich wiedzy naukowej, zarówno teoretycznej, jak i metodologicznej, na język zrozumiały i możliwy do wykorzystania podczas pisania pierwszej samodzielnej pracy licencjackiej. *Przewodnik* jest skonstruowany w taki sposób, żeby odzwierciedlał strukturę pracy i opis poszczególnych jej elementów wraz z określonymi przy ich pisaniu wymogami.

Poniżej został przedstawiony graficznie udział procentowy poszczególnych elementów pracy jako całości:

Przed zaprezentowaniem opisu zawartości poszczególnych części pracy zaprezentowane zostaną pewne ogólne wymogi dotyczące przygotowania i napisania pracy licencjackiej.

Przede wszystkim praca licencjacka jest samodzielnie napisanym przez studenta tekstem naukowym. Nad przygotowaniem i prawidłowym pisemnym opracowaniem przez studenta pracy opiekę sprawuje Promotor. Nad studentem opiekę sprawuje Promotor, który naukowo zajmuje się obszarem wiedzy i problematyką, jaką student ma za zadanie zgłębić w trakcie

pisanej przez siebie pracy, zgodnie ze specjalnością, którą studiuje na danym kierunku. W trakcie pisania pracy dyplomowej student musi uwzględnić wszystkie zasady i reguły, które obowiązują przy pisaniu prac dyplomowych. Będą one szczegółowo opisane w poszczególnych częściach struktury pracy w niniejszym *Przewodniku*. Autor pracy dyplomowej powinien ponadto wykazać się następującymi umiejętnościami:

- dobór, selekcja oraz optymalne wykorzystanie literatury merytorycznej przydatnej do napisania teoretycznej, w wielu wypadkach - także badawczej części pracy;
- orientacja w zakresie metodologii badań pedagogicznych w celu zbudowania koncepcji pracy oraz założeń badań własnych;
- przeprowadzenie postępowania badawczego zgodnie z wytyczonymi podstawami metodologicznymi;
- uporządkowanie, opracowanie zebranego materiału empirycznego, dokonanie jego analizy oraz interpretacji;
- sformułowanie wniosków oraz sugestii adresowanych do praktyki w obrębie rozpoznawanej rzeczywistości edukacyjnej;
- zredagowanie tekstu pracy odzwierciedlającego stopień opanowania języka pedagogicznego (lub szerzej nauk społecznych), poprawnego pod względem logicznym, pozbawionego błędów językowych i stylistycznych.

Praca prezentuje także możliwości twórcze autora, stanowi jednocześnie ważny dokument, na podstawie którego przeprowadza się egzamin dyplomowy. Złożenie tego egzaminu z wynikiem pozytywnym jest równoznaczne z nadaniem studentowi tytułu zawodowego licencjata, poświadcza ponadto posiadanie kompetencji do wykonywania zawodu w obranej specjalności.

Promotor pracy pełni rolę animatora, mentora, opiekuna, przewodnika; wyzwala pomysły twórcze piszącego, pomaga w sformułowaniu tematu pracy, w skonstruowaniu jej struktury, zatwierdza ostateczną wersję koncepcji metodologicznej, udziela instruktażu co do sposobów i zakresu wykorzystania materiału empirycznego zgromadzonego podczas badań, poddaje kontroli zawartość treściową poszczególnych rozdziałów, czuwa nad jakością zredagowanego tekstu (sposób ujęcia, poprawność rzeczowa i językowa), ocenia także trafność sformułowanych wniosków z badań własnych oraz sugestii pedagogicznych.

Zachęca się promotorów, by skłaniali studentów do samodzielnego wyboru tematu swojej pracy. Nie zwalnia to jednak żadnej ze stron od obowiązku dbałości o merytoryczną i językową poprawność sformułowanego tematu.

Co do obszaru badań i jego zakresu – preferować można zagadnienia dostępne organizacyjnie i proceduralne) oraz stanowiące mniej skomplikowane struktury i zjawiska odnoszące się do wybranych fragmentów rzeczywistości społeczno-edukacyjno-kulturowej. Celem badań czynimy rozpoznanie badanych zjawisk i procesów społeczno-pedagogicznych oraz dostrzeżenie zależności pomiędzy przyjętymi zmiennymi.

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA PRACY

Praca dyplomowa stanowi pisemne samodzielne opracowanie przez studenta zagadnień z zakresu podejmowanej przez niego problematyki w oparciu o literaturę przedmiotu, przygotowany i opisany warsztat badawczy, którego wykorzystanie pozwoliło studentowi opracować zebrany materiał informacyjny. Student w trakcie pisania poszczególnych części pracy, gromadzenia i zanalizowania własnego materiału badawczego konsultuje się ze swoim promotorem, którego zadaniem jest weryfikacja i wyjaśnianie błędów, jakie popełnia student oraz udzielanie rad i wskazówek co do prawidłowości podejmowanych przez niego w trakcie pisania czynności.

Problematyka pracy na kierunku pedagogika powinna koncentrować się wokół zagadnień związanych ze społecznym funkcjonowaniem jednostki i rodziny, realizacją zadań i funkcji powierzonych instytucjom i placówkom edukacyjnym, kulturalnym, społecznym, resocjalizacyjnym, opiekuńczym, wychowawczym, terapeutycznym itp. Ponadto powinna ona oscylować wokół zagadnień związanych z polityką państwa w realizacji zadań z zakresy szeroko pojętej edukacji i pomocy społecznej, jak również stosowanych w poszczególnych instytucjach systemu narzędzi, metod, technik i sposobów realizowanych zadań społecznych. Powinna się koncentrować wokół zagadnień społeczno-edukacyjnych, raczej instrumentalnych, empirycznych powiązanych z praktycznymi, a mniej teoretycznymi zagadnieniami, którymi zajmuje się dana specjalność.

Objętość i struktura – objętość jest powiązana z merytorycznym opisem badanej rzeczywistości. Praca licencjacka powinna zawierać minimum 60 stron, praca magisterska – od 70 stron objętości.

Poniżej został szczegółowo opisany każdy z elementów struktury pracy.

TEMAT PRACY

Temat pracy najogólniej mówiąc zawiera myśl, którą autor chce rozwinąć. Ważne jest, aby temat pracy określał zakres podejmowanego problemu. Nie może on być zbyt wąski, gdyż wówczas istnieje zagrożenie, że Autor obejmie badaniem i interpretacją stosunkowo nieliczne zjawiska. Tytuł pracy stanowi początek pisania pracy i jest jego niezbędnym warunkiem. Autor musi wiedzieć jakim wycinkiem rzeczywistości społecznej chce się zajmować

w swoich badaniach empirycznych i precyzyjnie w temacie musi nazwać ową rzeczywistość. Jest to o tyle ważne, że jednym z istotnych elementów oceny pracy jest zgodność tematu z zawartą w pracy treścią. Temat musi być sprecyzowany w sposób krótki i przejrzysty, tak, żeby jasno z niego wynikało, czym zajmuje się autor napisanej pracy. W tytule można też zawrzeć zależności między zmiennymi, które chce się badać.

Poniżej przykłady tematów prac licencjackich:

1. *Rola i zadania domu dziecka w procesie usamodzielnienia wychowanków*
2. *Współpraca rodziny i szkoły w procesie eliminowania negatywnych zachowań u uczniów*
3. *Jakość kształcenia studentów kierunku pedagogika na uczelniach wyższych*
4. *Funkcje i zadania współczesnej szkoły a edukacyjne osiągnięcia uczniów*

Temat pracy może przysparzać wiele problemów, dlatego też proponuje się na wstępie ustalanie tzw. tematów roboczych, które w każdej chwili mogą ulegać modyfikacji i ulepszaniu. Ważne jest, żeby określić, co chce się badać, kogo i gdzie?

PLAN PRACY

Plan pracy to przedstawienie części składowych struktury pracy wraz ze wskazaniem strony, na której dana część znajduje się. Najczęściej stosowane w opracowaniach naukowych części składowe struktury pracy wyglądają następująco:

WSTĘP.....	S.
ROZDZIAŁ I (obejmuje zagadnienia w oparciu o literaturę przedmiotu)	
<i>Tytuł rozdziału.....</i>	S.
1. <i>Tytuł podrozdziału</i> (najczęściej zawiera ustalenia terminologiczne) s.	
2. <i>Tytuł podrozdziału</i>	S.
3. <i>Tytuł podrozdziału</i>	S.
.....	
ROZDZIAŁ II	
Metodologiczne podstawy badań własnych	
1. Cel i przedmiot badań.....	S.
2. Problemy i hipotezy badawcze.....	S.
3. Metody, techniki i narzędzia badań.....	S.
4. Organizacja i teren badań.....	S.
ROZDZIAŁ III	
<i>Tytuł rozdziału</i> (charakteryzujący opis zanalizowanego materiału badawczego)	
1. <i>Tytuł podrozdziału</i>	S.
2. <i>Tytuł podrozdziału</i>	S.

3. Tytuł podrozdziału.....	S.
.....	
ZAKOŃCZENIE I WNIOSKI.....	S.
BIBLIOGRAFIA.....	S.
SPIS TABEL, WYKRESÓW, ZDJĘĆ.....	S.
ANEKSY	

UWAGA! NA KOŃCU TYTUŁÓW NIE STAWIA SIĘ KROPEK.

WSTĘP PRACY

Wstęp pracy powinien zawierać informacje ogólne dotyczące wybranego tematu. Autor przedstawia tło wybranej problematyki, ukazuje pedagogiczną ważność, aktualność, wskazuje na motywy wyboru tematu pracy. Ponadto we wstępie przedstawia cel badań, informację o zastosowanych w pracy metodach i technikach badawczych. Dokonuje też charakterystyki struktury pracy oraz zawartości poszczególnych jej części, np. Praca składa się z trzech części. W części pierwszej – teoretycznej umieszczono dwa rozdziały, z których każdy składa się z trzech podrozdziałów. Rozdział pierwszy zatytułowany *Społeczne funkcjonowanie dzieci w młodszym wieku szkolnym* zawiera charakterystykę dziecka w młodszym wieku szkolnym...itd. Wstęp pracy jest wprowadzeniem w poruszaną przez autora problematykę.

CZEŚĆ TEORETYCZNA PRACY

Wstęp do napisania teoretycznej części pracy musi być poprzedzony zgromadzeniem najnowszej literatury, w której poruszana jest problematyka, jaką zajmuje się autor pracy. Literatura nie powinna być starsza niż 15 lat. Powinna obejmować zarówno pozycje literackie zwarte, jak i artykuły z czasopism naukowych. Można także od czasu do czasu odwołać się do źródeł internetowych. Jednak muszą to być wiarygodne źródła, czyli np. witryny internetowe różnych instytucji. Nie powinny jednak one przekraczać 10% wszystkich pozycji bibliograficznych. Korzystanie z literatury polega na umiejętnym selekcjonowaniu treści i wyborze takich, które są najbardziej powiązane z przedmiotem badań. Nie przepisujemy ich, lecz odwołujemy się do nich. Przypisy w pracy licencjackiej pełnią różne funkcje. Najczęściej posługujemy się przypisami źródłowymi oraz rozszerzonymi, odsyłającymi rzadziej polemicznymi. Zaznaczamy je odnośnikami liczbowymi.

Przypisy źródłowe zawierają następujące dane:

inicjał imienia, nazwisko autora, tytuł dzieła (napisany kursywą), nazwę wydawcy, miejsce i rok wydania, numer strony lub stron, z których zaczerpnięte zostały informacje.

np. A. Weissbrot-Koziarska, *Poradnictwo socjalne dla rodzin. Podręcznik akademicki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2012, s. 7.

Przypisy odsyłające stanowią informację o tym, co zostało już wcześniej przedstawione (w innym miejscu pracy), co będzie później lub gdzie należy poszukiwać bardziej pogłębionej wiedzy na zasygnalizowany problem (tu podajemy pełne źródła zasadnicze), np. szerzej o tym pisze: A. Weissbrot-Koziarska, *Spoleczne funkcjonowanie dziecka w młodszym wieku szkolnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2004.

W pracy licencjackiej stosujemy **przypisy tradycyjne** (dolne). Nie stosujemy przypisów harwardzkich (zapisywania w nawiasie informacji o pozycji literackiej w tekście).

Przypisy tradycyjne:

- Jeśli dzieło cytujemy po raz pierwszy to podajemy pełne dane bibliograficzne, np. I. Dąbrowska-Jabłońska, *Terapia pedagogiczna. Wybrane zagadnienia teoretyczne i praktyczne*. Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2012, s. 12.
- Przy ponownym odwołaniu się do tego samego dzieła, co powyżej, posługujemy się skrótami *Ibidem* (jeżeli dotyczy innej strony, wówczas piszemy *Ibidem*, s. 12, bez podania strony oznacza, że korzystaliśmy z tej samej strony co wyżej). Zamiast *ibidem* można stosować skrót *Tamże* (obowiązują te same zasady podawania numerów stron). Ważne jest, żeby w pracy stosować konsekwentnie ten sam skrót.
- Jeżeli cytujemy inne dzieło, a następnie odwołujemy do dzieła wcześniej cytowanego wówczas piszemy: A. Weissbrot-Koziarska, *op. cit.*, s. 17 (*op. cit.*, od łacińskiego *opus citatum*, znaczy dzieło cytowane).
- Jeżeli w pracy powołujemy się na kilka dzieł danego autora, podajemy inicjał imienia, nazwisko autora i początek tytułu pracy, z której korzystamy oraz stronę, np. A. Weissbrot-Koziarska, *Poradnictwo socjalne...*, *op.cit.*, s. 15.
- W przypadku powołania się na pracę zbiorową zapis wygląda następująco:
A. Weissbrot-Koziarska, *Kontrakt socjalny*, [w:] *Słownik metod, technik i form pracy socjalnej, opiekuńczej i terapeutycznej*, Tom II, red. A. Weissbrot-Koziarska, I. Dąbrowska-Jabłońska, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2013, s. 10.
- Jeżeli powołujemy się na artykuł zamieszczony w czasopiśmie, zapis wygląda następująco:
A. Weissbrot-Koziarska, *Warunki materialno – bytowe a przystosowanie społeczne dzieci z rodzin wiejskich*, „Edukacja” 2000, nr 2, s. 16.

UWAGA: Tytuły czasopism piszemy wielkimi literami i w cudzysłowie. Tytuły książek i artykułów piszemy kursywą.

CZEŚĆ METODOLOGICZNA PRACY

Część metodologiczną pracy licencjackiej rozpoczyna się od określenia przedmiotu i celu badań, które muszą być ściśle powiązane z tematem pracy.

Przedmiot badań to określony wycinek rzeczywistości wynikający z tematu pracy i powiązany z problemami badawczymi. Informuje o tym, co chcemy badać. Przedmiotem badań mogą być fakty, zdarzenia, procesy, obiekty, zjawiska, doświadczenia, wiedza, zachowania konkretnych jednostek lub grup społecznych.

UWAGA: Należy unikać uproszczeń typu: przedmiotem badań są studenci, ludzie, mężczyźni itp.

Przykład:

Temat pracy: *Funkcje i zadania współczesnej szkoły a edukacyjne osiągnięcia uczniów*

Przedmiot badań: *poziom wiedzy, umiejętności i postawy uczniów, ich przyczyny środowiskowe i osobowościowe.*

Przedmiot badań wymaga bliższego zdefiniowania, dlatego też należy wyjaśnić podstawowe pojęcia użyte w określeniu przedmiotu badań. W tym celu należy wybrać najbardziej odpowiadającą definicję spośród cytowanych w części teoretycznej lub stworzyć własną.

Przykład:

Przedmiotem badań uczyniono poziom wiedzy, umiejętności i postawy uczniów, ich przyczyny środowiskowe i osobowościowe.

Przez *poziom wiedzy uczniów* należy rozumieć stopień osiągniętych przez nich wyników nauczania w szkole. *Umiejętności* określają biegłość jednostki do wykonywania określonych czynności. Wielu autorów podkreśla, że niezbędnym warunkiem zdobycia określonej umiejętności są zdolności indywidualne jednostki. *Postawy*

Dobrze oceniane jest odwołanie się także do określonej koncepcji teoretycznej, teorii naukowej (np. planując badania oparłem się na teorii społecznego uczenia, sformułowaną przez Alberta Bandurę. Wg tej teorii uczenie się zachowań zachodzi jedynie wówczas...itd.

Każde badanie służy określonej celowi.

Cel badań to wynik postępowania badawczego, który zamierzamy osiągnąć po wykonaniu zaplanowanych i dobrze przemyślanych czynności badawczych (po przeprowadzeniu, opracowaniu i przeanalizowaniu zebranego materiału informacyjnego). Cel badań wymaga uświadomienia sobie, po co badania prowadzimy i do czego mogą przydać się uzyskane wyniki.

W pracy licencjackiej najczęściej określa się dwa rodzaje celów: poznawcze i praktyczne.

Cel poznawczy wiąże się z naukowym poznaniem wycinka rzeczywistości, który został określony w przedmiocie badań.

Przykład: Celem poznawczym moich badań jest pokazanie jak szkoła poprzez realizację konkretnych funkcji i zadań wzbogaca wiedzę uczniów, kształtuje u nich określone umiejętności i uczy odpowiednich postaw społecznych.

Badacz nie powinien ograniczać się do przedstawienia i opisu określonego wycinka badanej rzeczywistości, ale ważne jest także wskazanie celu praktycznego prowadzonych badań.

Cel praktyczny dotyczy wykorzystania uzyskanych przez badacza wyników zdiagnozowanego, opracowanego i przeanalizowanego materiału informacyjnego do planowania zmian. Zmiany te mają przede wszystkim polegać na postulowaniu działań, których celem jest poprawa określonej sytuacji społecznej. Celem praktycznym jest ustalenie dyrektyw kierowanych pod adresem jednostek i instytucji, od których zależy prawidłowe funkcjonowanie badanego przedmiotu w określonym wycinku rzeczywistego jej funkcjonowania (szkoła, w niej nauczyciele; dom pomocy społecznej, w nim pracownicy socjalni, zakład karny, w nim funkcjonariusze więzienni itp.)

Przykład: Celem praktycznym jest wypracowanie wskazań do pracy nauczyciela z uczniem w zespole klasowym oraz współdziałania w tym zakresie z rodziną ucznia.

Po ustaleniu celów badań należy przystąpić do sformułowania problemów badawczych.

PROBLEMY BADAWCZE

Problemy badawcze to pytania, na które badacz poszukuje odpowiedzi podejmując odpowiednio zaplanowane i prawidłowo zorganizowane badania. Zatem problem to pytanie, na które przeprowadzone badanie ma dać odpowiedź. W treści problemów zawarta jest jakość i zakres niewiedzy odnoszącej się do wybranego wycinka rzeczywistości. Są one podporządkowane przedmiotowi badań i wyznaczone przez cel. Wyczerpujących odpowiedzi na postawione pytania problemowe można udzielić dopiero po przeanalizowaniu i rzetelnym opracowaniu zebranego materiału badawczego. Poprawność sformułowanych problemów warunkuje wartość poznania badawczego. Biorąc po uwagę strukturę logiczną pytań, w pracach pedagogicznych o charakterze empirycznym, wyróżnia się dwa ich rodzaje:

- Pytania rozstrzygnięcia
- Pytania dopełnienia

Pytania rozstrzygnięcia zawierają jedną alternatywę i rozpoczynają się od partykuły „czy” poprzedzającej zdanie oznajmujące. Wymagają udzielenia jednej z dwu wykluczających się odpowiedzi – tak lub nie.

Przykład: *Czy środowisko pochodzenia warunkuje poziom wiedzy uczniów?*

Czy stosowane podręczniki szkolne dostosowane są do poziomu wiedzy uczniów?

UWAGA! Nie należy zadawać pytań rozstrzygnięcia w przypadku, gdy odpowiedź jest oczywista.

Przykład: *Czy w zakładzie karnym stosuje się programy resocjalizacyjne?*

Czy nauczyciele realizują podstawę programową?

Pytania dopełnienia to pytania złożone, stwarzające możliwość udzielenia szerszych odpowiedzi. Rozpoczynają się od określeń: jak, jaki, kto, który, gdzie, dlaczego.

Przykład: *Jaki jest poziom wiedzy i umiejętności uczniów?*

Jak czynniki środowiskowe determinują postawy uczniów?

Jak realizacja edukacyjnych zadań przez nauczycieli koreluje z postawami uczniów?

Można też łączyć ze sobą pytania rozstrzygnięcia i dopełnienia:

Przykład: *Czy i jak nauczyciele wypełniając funkcje szkoły kształtują prawidłowe postawy u uczniów?*

Punktem wyjścia w formułowaniu problemów badawczych jest nadanie im charakteru ogólnego. Zatem najpierw formułujemy **problem główny**, a następnie wynikające z niego **problemy szczegółowe**. Ważne jest, aby wszystkie sformułowane problemy szczegółowe zakreślo mieściły się w problemie głównym. Udzielenie odpowiedzi na problemy szczegółowe jest równoznaczne z udzieleniem odpowiedzi na problem główny. Zatem suma uogólnień problemów szczegółowych składa się na problem główny.

Przykład:

Problem główny: *Jakie plany życiowe ma młodzież z domu dziecka?*

Problemy szczegółowe: *Jaka jest różnica w planach życiowych dzieci z domu dziecka a dzieci wychowywanych w rodzinie?*

Jakie są plany edukacyjne młodzieży z domu dziecka?

Gdzie i jak planują swoją przyszłość zawodową dzieci z domu dziecka?

Jak wyobrażają sobie swoje życie rodzinne dzieci z domu dziecka?

Problem badawczy to pytanie, na które badacz poszukuje odpowiedzi. Zanim jednak jej udzieli zakłada, jakie mogą być wyniki przeprowadzonych przez niego analiz i opracowań zebranego materiału badawczego. Owe przypuszczenia nazywa się w badaniach naukowych hipotezami.

Hipoteza to przypuszczalna, przewidywana odpowiedź na postawione pytania problemowe.

HIPOTEZY BADAWCZE

Problem badawczy to pytanie. **Hipoteza** jest przypuszczalną, przewidywaną odpowiedzią na to pytanie. Hipoteza to naukowa, przypuszczalna odpowiedź na postawione problemy

badawcze. Dotyczy ona wystąpienia danego zjawiska bądź też stwierdzenia istnienia zależności między zmiennymi. Formułując hipotezę dokonuje się zmiany zdania pytającego na twierdzące lub przeczące. Przypuszczalnie zakłada się w niej, że dane zjawisko lub proces z dużym prawdopodobieństwem potwierdzi się lub nie w wyniku analizy zgromadzonego materiału empirycznego. Podstawą do formułowania hipotez jest znajomość zagadnień związanych z poruszana problematyką w oparciu o literaturę, obserwacje lub własne doświadczenia. Hipotez nie formułuje się w oparciu o wyniki przeprowadzonych badań i ich ilościową lub/i jakościową analizę, bowiem ona służy weryfikacji przyjętych założeń.

Warunki, jakim powinna odpowiadać dobrze sformułowana hipoteza:

- Weryfikowalność – zgodnie z zaleconymi współcześnie zasadami metodologii badań społecznych;
- Prawdopodobieństwo – znajdujące poparcie w dotychczasowym dorobku naukowym;
- Wnioskowalność – wynik dotychczasowych obserwacji i doświadczeń badającego;
- Jednoznaczność – ma być twierdzeniem wyrażonym w sposób jednoznaczny i możliwie uszczegółowiony.

Hipotezy formułuje się do każdego problemu osobno, czyli do problemu głównego formułujemy hipotezę główną – PG \Rightarrow HG

Do problemów szczegółowych hipotezy szczegółowe:

PSz 1 \Rightarrow HSz 1

PSz 2 \Rightarrow HSz 2

.....

Hipotezy są uszczegółowieniem problemów badawczych i nie mogą być zbyt ogólne, żeby nie stwarzać możliwości udzielenia dwuznacznych odpowiedzi.

Przykład:

PG - *Jaki jest poziom społecznego przystosowania dzieci pochodzących z różnych środowisk?*

HG – *Dzieci pochodzące ze środowisk wiejskich mają niższy poziom społecznego funkcjonowania w porównaniu ze swoimi rówieśnikami z miasta.*

PSz 1 – *Czy istnieją i jakie są różnice w poziomie wiedzy dzieci pochodzących z różnych środowisk?*

HSz 1 – *Wyższe wyniki nauczania osiągają dzieci pochodzące ze środowiska miejskiego od swoich rówieśników ze wsi, gdyż szkoły miejskie posiadają lepsze warunki do realizacji zadań edukacyjnych.*

PSz 2 – *Jak środowisko pochodzenia dziecka warunkuje realizację obowiązków szkolnych?*

HSz 2 – *Dzieci pochodzące z miasta mają lepsze warunki do wypełniania roli ucznia niż ich rówieśnicy ze wsi. Podyktowane jest to trudniejszą sytuacją rodzin mieszkających na wsi.*

.....

Zatem hipoteza to pewne przypuszczenie co do kierunku i charakteru zależności między badanymi jednostkami, grupami, zjawiskami, faktami, obiektami.

UWAGA! Nie należy rozpoczynać zapisu hipotezy od słów: przypuszczam, zakładam, sądzę. Nie formułuje się hipotez do badań, w których autor zastosował jako metodę badawczą metodę indywidualnych przypadków.

METODY, TECHNIKI I NARZEDZIA BADAŃ

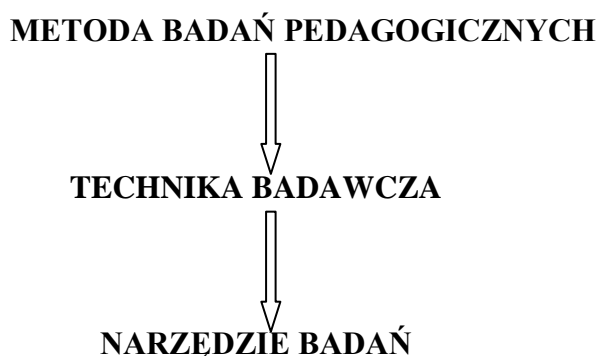
Metoda to sposób, droga postępowania badawczego, prowadząca do zebrania faktów empirycznych, przetworzonych w fakty naukowe, dokumentujące wyjaśnienie postawionego problemu oraz postawionych hipotez lub pytań badawczych (K. Czarnecki, *Metodologiczne podstawy naukowego rozwoju studentów*, Sosnowiec 2010, s. 144).

Pojęcia metody używa się w szerokim i wąskim znaczeniu. W **szerekim znaczeniu metoda** to cały zespół czynności koncepcyjnych i instrumentalnych, które badacz musi wykonać, żeby szczegółowo poznać określony wycinek rzeczywistości i wydać na podstawie analizy zebranego materiału informacyjnego (zarówno poprzez studiowanie literatury przedmiotu, jak i przeprowadzone badania empiryczne) prawdziwy sąd o interesującym go problemie. Na te czynności składają się etapy zbierania, opracowywania, analizy i interpretacji zebranego materiału empirycznego w celu udzielenia odpowiedzi na pytania problemowe. **Wąskie znaczenie metody** sprowadza się do utożsamienia jej z czynnościami praktycznymi, których celem jest obiektywne poznanie określonego wycinka rzeczywistości. W tym znaczeniu metoda jest sposobem gromadzenia wiedzy, która pozwoli badaczowi udzielić odpowiedzi na postawione pytania problemowe. Wyraża się w pytaniu, co trzeba zrobić, żeby uzyskać odpowiedź na postawione problemy badawcze? Wówczas zastanawiamy się jaka metoda badań nam w tym pomoże, na ile będzie ona możliwa do zastosowania, skuteczna i wiarygodna?

W metodologii badań pedagogicznych spotkać można wiele klasyfikacji metod badawczych. (wg Pilcha, Łobockiego, Kamińskiego itd.). Nie należy posługiwać się kilkoma klasyfikacjami, gdyż to co jedni nazywają metodą, inni nazywają techniką, a nawet narzędziem badawczym. Stąd też, aby uniknąć nieporozumień należy w pracy przyjąć klasyfikację wg jednego autora.

Metody badawcze są gatunkową nazwą określonych sposobów postępowania badawczego, a techniki badawcze odmianami tego rodzaju metod. Zatem można mówić

o relacji nadrzędności metod w stosunku do technik, i tych w stosunku do narzędzi badawczych.

W pracach licencjackich z pedagogiki najczęściej wykorzystuje się klasyfikację metod badawczych wg Pilcha, który wyróżnia:

- Metodę sondażu diagnostycznego
- Monografię pedagogiczną
- Metodę indywidualnych przypadków
- Eksperyment pedagogiczny.

Każdej z tych metod przyporządkowana jest określona **technika badawcza**, która jest sposobem zbierania materiału opartym na starannie opracowanych dyrektywach, weryfikowanych w badaniach różnych nauk społecznych i dzięki temu posiadających walor użyteczności międzydyscyplinarnej. Techniki badawcze stanowią bliżej skonkretyzowane sposoby realizowania zamierzonych badań. Każda z technik badawczych możliwa jest do zastosowania poprzez dobór określonego narzędzia badawczego. Badacz może sam konstruować narzędzie badawcze, ale także może korzystać z gotowych, opracowanych przez innych autorów podając źródło, z którego zaczerpnął dane narzędzie. Zatem **narzędzie badawcze** to przedmiot służący do realizacji wybranej techniki badań.

W każdym opracowaniu dotyczącym metodologii badań społecznych autor pracy licencjackiej znajdzie klasyfikacje metod badawczych, podrzędnych im technik i narzędzi badań możliwych do zastosowania przy wyborze określonej metody badawczej.

ORGANIZACJA I TEREN BADAŃ

W tej części pracy licencjackiej autor szczegółowo opisuje kolejne etapy przeprowadzonych przez siebie badań. Zatem umieszcza tu informacje kogo obejmowały badania, kiedy i w jakim czasie uzyskał materiał empiryczny? W tej części dokonuje też szczegółowego opisu badanej populacji. Istotnym elementem tego podrozdziału jest umieszczenie danych o miejscu przeprowadzonych badań, z krótką jego charakterystyką.

CZEŚĆ EMPIRYCZNA

Ta część pracy licencjackiej zawiera opis zebranego materiału badawczego (to surowy materiał empiryczny) wraz z jego szczegółową analizą. Na wstępie zanim dokonamy analizy zebranego materiału należy dokonać jego selekcji, czyli odrzucić materiały niepełnie, nierzetelne, wypełnione nieczytelnie itp. Po wykonaniu tej czynności porządkuje się materiał badawczy wg określonych zmiennych i zestawia w tabelach. Całość materiału badawczego należy podzielić na części, które stanowią będą tytuły podrozdziałów tej części. Najlepiej jest jeśli są one odpowiedziami na postawione pytania problemowe.

Przykład:

PG - *Jaki jest poziom społecznego przystosowania dzieci pochodzących z różnych środowisk?*

3.1. Poziom społeczny funkcjonowania dzieci pochodzących z różnych środowisk

W tym podrozdziale zostaną przedstawione informacje z materiału empirycznego, które pokazują, jakie są poziomy społeczny przystosowania badanych dzieci. Znajdą się tu tabele określające poziom dzieci ze środowiska wiejskiego, miejskiego i tabela porównawcza wraz z analizą jakościową i wnioskami.

Pod każdą tabelą, która musi mieć kolejny numer i tytuł umieszcza się analizę jakościową zebranych w tabeli wyników badań wraz z wyciągniętymi na jej podstawie wnioskami. Zamieszczone w tabeli wskaźniki liczbowe i procentowe stanowią podstawę do analizy jakościowej zebranego materiału empirycznego.

ZAKOŃCZENIE I WNIOSKI

W tej części pracy należy w ujęciu syntetycznym przypomnieć podstawowe założenia metodologiczne pracy, czyli cel badań, zamierzenia, zastosowane metody badawcze, wielkość badanej próby itd. Poza tymi informacjami należy odnieść się do sformułowanych problemów badawczych i przyjętych hipotez poprzez potwierdzenie ich prawdziwości lub odrzucenie, co także jest badaniem naukowym. Na zakończenie tej części zaleca się sformułowanie postulatów do praktycznego wykorzystania wyników przeprowadzonych badań.

BIBLIOGRAFIA

Bibliografia to spis książek, czasopism, artykułów i źródeł, z których autor korzystał podczas pisania pracy licencjackiej. Spis bibliograficzny porządkujemy w układzie alfabetycznym zaczynając od nazwiska autora, potem inicjał jego imienia, tytuł książki, nazwa wydawnictwa, miejsce i rok wydania. W spisie nie podajemy numerów stron, z których korzystaliśmy. Jeśli źródłem informacji była strona internetowa podajemy datę dostępu.

Przykład: www.stat.gov.pl, dostęp 10.12.2012.

SPIS TABEL, WYKRESÓW, ZDJĘĆ

W tej części autor umieszcza w kolejności, w jakiej znajdują się w pracy wykresy, potem, tabele i zdjęcia podając numer strony, na której są zamieszczone.

Przykład:

Tabela 1. Poziom społecznego przystosowania dzieci wiejskich.....s.

Tabela 2. Poziom społecznego przystosowania dzieci miejskich.....s.

ANEKSY

Aneksy to ta część pracy, w której zamieszczone są wszystkie materiały, jakie posłużyły do zgromadzenia informacji na interesujący badacza problem. Zatem są to narzędzia wykorzystane podczas zbierania materiału empirycznego, rysunki, zdjęcia, dokumentacja medyczna, terapeutyczna itp.

SKRÓTOWE WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW PRAC DYPLOMOWYCH

Redagowanie tekstu – forma czasowników w tekście

Można (ale konsekwentnie) stosować trzy typy opisu:

- 1) 1 osoba liczby mnogiej – stwierdziliśmy, ustaliliśmy, wykryliśmy;
- 2) 1 osoba liczby pojedynczej – stwierdziłam, ustaliłam, wykryłam;
- 3) Forma bezosobowa – stwierdzono, ustalono, wykryto.

Formatowanie tekstu (proponowane [ale konsekwentnie]):

Tekst główny: czcionka Times New Roman 12 pkt, interlinia 1,5, format justuj,

Teksty przypisów: czcionka Times New Roman 11 pkt, interlinia 1,15 (1,0), format do lewej (lub justuj).

Teksty w tabelach: czcionka Times New Roman 11 pkt, interlinia 1,15 (1,0), format do lewej (justuj).

Klawiszem „Enter” należy kończyć tylko akapity, a nie pojedyncze zdania w linijce (uwaga edytorska: nie dzielić (raczej) akapitów opcją „Shift Enter”).

Nie dzielić wyrazów ręcznie; jeżeli już to raczej wprowadzić automatyczne dzielenie.

Odstępy między wyrazami 1 spacja.

Kropki, przecinki, numer przypisu po ostatnim wyrazie – bez spacji.

Tytuły książek, wyrazy obce [klasycznie: greckie, łacińskie], tytuły artykułów

Piszemy w cudzysłowie lub najlepiej *kursywą* (opcja *italic*).

Cyfra przypisu w tekście:¹,².
Opis własnymi słowami jakiegoś tekstu³⁴⁵.

Konstrukcja przypisów na dole strony

W całej pracy stosujemy jednolity aparat naukowy, gdy powtarzamy w przypisach pozycje:
np. (polskie / łacińskie określenia) **tamże (ibidem), dz. cyt., art. cyt. (op. cit.)**

np. przypisy (możliwe układy):

¹ J. Pieter, *Poznanie naukowe*, Warszawa 1989, s. 12.

² Tamże (Ibidem), s. 15.

³ *Wartości, postawy i więzi moralne w zmieniającym się społeczeństwie*, red. J. Mariański, L. Smyczek, Kraków 2008.

⁴ J. Pieter, op. cit., s. 17.

Nazwy gazet i czasopism:

Bez kursywy w cudzysłowie: „Nowiny Raciborskie”, Rzeczypospolita”, „Wychowanie Szkolne”, „Studia Socjologiczne”, „Wychowanie Przedszkolne”.

Bibliografia: (układ alfabetyczny)

Problemy mieszkańców. Dylematy władzy. W poszukiwaniu lokalnego partnerstwa, red. E. Nycz, Opole 2006.

Putnam R., *Demokracja w działaniu*, Kraków 1995.

Rozumienie zmian społecznych, red. E. Hałas, Lublin 2001.

Szahaj A., *Jednostka czy wspólnota? Spór liberalistów z komunitarystami a „sprawa polska”*, Warszawa 2000.

Szmeja M., *Niemcy? Polacy? Ślązacy! Rodzimi mieszkańcy Opolszczyzny w świetle analiz socjologicznych*, Kraków 2000.

Sztompka P., *Socjologia zmian społecznych*, Kraków 2005.

Śliwerski B., *Współczesne teorie i nurty wychowania*, Kraków 2004.

¹ J. Pieter, *Poznanie naukowe*, Warszawa 1989, s. 12.

² E. Nowak, *Kapitał ludzki*, [w:] *Kapitał społeczny w teorii i praktyce*, red. E. Niwiński, Racibórz 2008, s. 234.

³ Por. (porównaj) A. Radzewicz-Winnicki, *Społeczeństwo w trakcie zmiany*, Gdańsk 2004, s. 18.

⁴ Zob. (zobacz) E. Mistral, *Wychowanie do posłuszeństwa*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2005, nr 4, s. 34–45.

⁵ Zob. www.tzk.alfsoft.net, dostęp 12. 02. 2013. (lub: www.tzk.alfsoft.net [12.02.2013]).

Inne uwagi praktyczne:

Jeśli w tekście pojawia się czyjeś nazwisko, przytaczając je po raz pierwszy, należy podać pełne imię i nazwisko (np. Piotr Sztompka), gdy pojawia się kolejny raz – już tylko nazwisko z inicjałem imienia (P. Sztompka), lub same nazwisko (Sztompka). Pełne imię pisze się za każdym razem, gdy od niego rozpoczyna się akapit np. Piotr Sztompka wskazuje w pracy...).

KOŃCOWA OCENA Z PRACY I EGZAMINU DYPLOMOWEGO

Oceny pracy dyplomowej dokonują promotor oraz recenzent. W przypadku istotnych rozbieżności w ocenie pracy, o dopuszczeniu do egzaminu dyplomowego decyduje dziekan, który może zasięgnąć opinii drugiego recenzenta.

Ukończenie studiów następuje po złożeniu egzaminu dyplomowego z wynikiem co najmniej dostatecznym. Absolwent Uczelni otrzymuje dyplom ukończenia studiów wyższych na określonym kierunku z podaniem ostatecznego wyniku studiów.

W przypadku, gdy plan studiów przewiduje pracę dyplomową, ostateczny wynik studiów stanowi sumę:

- a) 1/2 średniej arytmetycznej ocen z egzaminów i zaliczeń wpisanych do indeksu,
- b) 1/4 oceny pracy dyplomowej
- c) 1/4 oceny egzaminu dyplomowego

W dyplomie ukończenia studiów wpisuje się ostateczny wynik studiów zgodnie z następującymi regułami:

- suma nie większa niż 3,25 daje wynik dostateczny,
- suma od powyżej 3,25 do 3,75 daje wynik dostateczny plus,
- suma od powyżej 3,75 do 4,25 wyrównywana jest do oceny dobrej,
- suma od powyżej 4,25 do 4,55 daje wynik dobry plus,
- suma powyżej 4,55 wpisywana jest do dyplomu jako ocena bardzo dobra.